

ב. לגוף הוכחת המגן-אברהם מכאן שירק מצטרף עם ציר שעליו לברכה אחרונה, יש מפקפקים עפ"י הסוגיא בחולין (קכ), שרק לענין יום הכפורים מצטרף הציר עם הירק כי שיערו חכמים שבכך מתישבת דעתו, אבל לענין שאר הלכות אין צירוף לאוכל עם משקה מאחר ואינם שוים בשיעוריהם (ע' בהרחבה בשו"ת אגרות משה או"ח ח"א א עה).

דף פא

'זר שבלע זופין והקיאן'. פרש"י שבלע בלא כסיסה. משמע שבליעה בלא לעיסה נחשבת דרך אכילה. וכן הוכיחו האחרונים מכמה מקומות (ע' גודע ביהודה קמא יו"ד לה. ודחה דברי התורת-חיים בחולין קכ. שכתב שאין זו דרך אכילה). וכן מובא בתורי"ד שבת עג. ע"ע במצוין ביוסף דעת פסחים קטו וחולין קג.

'אמר ריש לקיש: מפני מה לא נאמרה אזהרה בעינו, משום דלא אפשר... ותנא מייתי לה מהכא'. ריש לקיש מודה שהעינוי באזהרה, שהרי שנינו בו חיוב חטאת ואילו היה 'עשה' בלבד לא היה חייב חטאת, כמו פסח ומילה שאין בהם חטאת לפי שהן מצוות עשה (כדתנן בריש כריתות). אלא פשוט לו לריש לקיש ש'תענו' היינו אזהרה שלא לאכול ולשתות, רק בא לבאר מדוע לא הוציאנו תורה לאזהרה זו בלשון 'לא' אלא בלשון זו (תוס' הרי"ד. וע"ע בחדושי הנצי"ב).

מובא מתשובת ר' אברהם בן הרמב"ם (סח) שהכתוב 'כי כל הנפש אשר לא תענה' הוא לא תעשה. ולכאורה דבריו סותרים לסוגית הגמרא. אך יש לקיים הדברים אליבא דריש לקיש שאין לו אזהרה מפורשת ולא מלימודים אחרים, ולא אפשר להוציא האזהרה אלא בלשון זו.

'תאמר במלאכה שהותרה מכללה' – במקדש. מכאן נראה שגם דבר שמצוותו והכשרו בכך, כמו הקרבת קרבנות בשבת – יש בו קולא של 'הותר מכללו' כלפי דבר שלא הותר כלל (וע' מצפה איתן). וכן משמע בפסחים מא: וע' בענין זה במש"כ במנחות נח.

'חד לאזהרה דיממא וחד לאזהרה דליליא'. בתוס' ישנים נסתפקו אם גם בשאר שבתות וימים טובים נצרכים ללימוד מיוחד ליום ולילה. ויש מפרשים דוקא ביום הכפורים משום שנאמר בו **בעצם היום הזה** (עפ"י הרא"ם אמור. וע' הסבר נוסף ב'שעורים לזכר א"מ ז"ל ח"א עמ' קפב ואילך).

(ע"ב) 'ועניתם... אלא לומר לך כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי'. האחרונים צדדו לומר שגם במקום שאין שייך הטעם הזה [כגון מי שהאכלים מזיקים לו, וכל מחייתו מסמי רפואה], מצוה עליו לאכול בתשיעי [והטעם שכתב רש"י בפירושו הכתוב להתקין עצמו לתענית, אינו אלא כשאר טעמי המצוות שגם כאשר אין הטעם קיים, המצוה בעינה עומדת]. גם נסתפקו האם הנשים מצוות במצוה זו, כי עיקרה משום הכנה לתענית והלא הן מתענות, או שמא היא כשאר מצוות שהזמן גרמן שנשים פטורות (ע' בשו"ת רעק"א טז; חכמת שלמה או"ח תרד; אגרות משה או"ח ח"ג ז; חדושי הנצי"ב. ובגליוני הש"ס ציין לדברי מהרי"ל (עיוכ"פ) ששמעו שהאשה כאיש באכילת ערב יוכ"פ). יש מן הפוסקים שסוברים שכל עיקר מצוה זו אינה אלא מדרבנן. ערמב"ם נדרים ג, ט ובפירושו הרדב"ז וכס"מ; חדושי רבנו דוד פסחים סח: ועוד.

טעמים רמזים וענינים, ע': רא"ש ומאירי; שערי תשובה ד, ח-י; שבלי הלקט בשם הר"ר בנימין; בית יוסף או"ח תרד; ענף יוסף

כאן; וצוה הכהן; נפלאות חדשות דף כג-כד. שפתי צדיקים (רימנובו. ס"פ אמור); אהל יעקב פר' אמור; שם משמואל ליוהכ"פ; שעורים לזכר א"מ ז"ל ח"א עמ' קפד.

'היה רבי מאיר... ללמדך שהפלפלין חייבין בערלה... לא קשיא, הא ברטיבתא הא ביבישתא'.
 פשטות לשון הגמרא מורה שפלפלין יבשים אינם בגדר 'פרי' ו'אוכל', שלכך האוכלו ביום הכפורים מותר ואין מברכים עליו. ואם כן הוא הדין שאין דין ערלה נוהג בהם [ואין לחלק ולומר כיון שחל עליהם איסור ערלה בעודם רטובים, לא פקע מהם לאחר שנתיבשו – כי אם כן היה צריך לנקוט לשון אחרת, 'שאני ערלה שכבר נאסרו בעודם רטובים', ומלשון 'הא ברטיבתא הא ביבישתא' משמע שיבשים מותרים אפילו בערלה].

אכן נראה שכל זה נכון כאשר נתייבש הפלפל במחובר לעץ שכבר נעשה כעץ מעיקרא, אבל אם נתלש ואחר כך נתייבש מסתבר שאסור משום ערלה שהרי הערלה אסורה בהנאה ודינה בשרפה, ומשמע שרק שרפה מתירה את אפרה בהנאה אבל יבוש גרידא אינו מתיר האיסור.

ואם כי דעת החותם-דעת (ק,א) שאיסור בשר-וחלב שנסרה ונפסל מאכילת אדם הותר באכילה, אך הגר"ח הלוי (מאכלות אסורות טו,א) השיג על כך ודעתו שכיון שאסור בהנאה אין שייך שיפקע האיסור בכך, שהרי עדיין ראוי הדבר ליהנות ממנו, ולכן כל שיחזור ויתקנו בענין שיהא ראוי לאכילה – יחזור לאיסורו, ורק אם לא חזר וניתקן אין בו איסור משום שהוא 'שלא כדרך אכילה'. ואם כן נראה לפי דעתו שפלפלין שנתיבשו לאחר שנתלשו אסורים בהנאה מן התורה, וכן אסורים באכילה מדרבנן [כדין איסור שנאכל שלא כדרך אכילתו. ונראה לפי זה שאם משתמש בו כתבלין שכך דרכו – אסור באכילה מן התורה, שהרי ודאי לא גרע זה משאר הנאות]. אכן אם נתייבש במחובר יש לומר שפקע ממנו שם פרי והותר.

ולכאורה יש לומר שהוא הדין לענין קורא של דקל ערלה, שאם נתלש מן האילן בעודו רך ייאסר בהנאה, ואפילו נתקשה אחר כך. אכן נראה שאין נוהג דין ערלה בקורא רך כי לא נטעי אינשי אדעתא דקורא על כן אינו 'פרי' כלל [ונראה שזו טעמו של רבי עקיבא הפוסט קפרסין מערלה, הגם שראויים לאכילה – כי לא נטעי אדעתיה דקפרסין]. לא כן פלפלין רטיבי שאנשים נוטעים גם אדעתא דהכי. אלא שלפי זה היה צריך לברך עליהם 'בורא פרי העץ' ודעת כמה פוסקים אינה כן (מהגרז"נ גולדברג שליט"א).

א. בעניי לא הבנתי מקור לחילוק שכתב הרב בין נתייבש במחובר לנתייבש בתלוש, והלא איסור ערלה חל על הפרי במחובר ואין התלישה גורמת כלום, לא בשם האיסור ולא בשם 'פרי'. ואולי אינו דומה יבוש שעל העץ שהפלפל נתקשה ונעשה כעץ, להתיבשות של פלפל שנתלש, שהוא פרי מיובש ולא עץ. וצריך בירור.

ולגוף הדבר שפלפל שנאסר משום ערלה לא הותר לאחר שנתייבש – כן נקט הגרשו"א זצ"ל מצד הסברא. ומה שהזכירו התוס'–ישנים 'פלפלין לחים אסורין משום ערלה' – לא באו אלא לאפוקי כס פלפל יבש שאין זו דרך אכילה, ולעולם לא פקע ממנו איסור ערלה (מנחת שלמה עא,ד). וכבר מפורש הדבר בריטב"א (עירובין כח): שפלפלין יבשים חייבים בערלה כיון שירד עליהן חיוב בעודם לחים.

ב. במש"כ הרב שליט"א שטעמו של רבי עקיבא שאין ערלה בקפרסין, משום שלא נטעי אינשי אדעתיה – לכאורה נראה שדעתם של אנשים בצלף על הכל, ולא גרע מעלים ותמרות שנוטעים אותם על דעתם. אך נראה לכאורה שהקפרס אינו 'פרי' כלל אלא חלק מהעץ, והוא כעלה, שאעפ"י שאנשים משתמשים בהם למאכל אינו פרי להתחייב בערלה ובתרומות ומעשרות. ואף על פי שברכתו 'בורא פרי האדמה' – לא משום שהוא 'פרי'. תדע, שהרי קור הדקל ברכתו 'פרי האדמה' לרב יהודה בפ"ו דברכות [ואף שמואל אינו חולק אלא משום דלא נטעי אדעתיה] הגם שלא שמענו מי שאסור בערלה. וכן עלי הצלף ברכתם 'פרי האדמה' הגם שאינם 'פרי' כלל. ויש מי שפרש בטעם הדבר, כי אמנם נחשבים כחלק מן העץ עצמו, הלא העץ הוא בכלל 'פרי האדמה'. (סברה זו כתב מו"ר הגר"ש פיישר שליט"א – ע' בית ישי א הערה א).

ע"ע ביוסף דעת ברכות לו:

– הרמב"ם השמיט דין זה, ויש אומרים שפסק דלא כרבי מאיר. וכן יש אומרים בדעת הר"ף. ואולם מדברי תלמידי רבנו יונה והרא"ש (בברכות לו) ועוד, משמע שנקטו להלכה כרבי מאיר. וכתב הנצי"ב שראוי להחמיר. ואולם ה'פלפל הטורקי' אינו אילן אלא מין ירק ממש (עפ"י שו"ת משיב דבר ח"ב פד). רוב הפלפלים המצויים כיום אינם מתקיימים בקרקע שלש שנים, ואולם יש זנים מסוימים שיכולים להתקיים באופן חלקי שלש שנים (פלפל ה'שאטה' המכונה גם פלפל תימני). ויש החוששים להם לאיסור ערלה. ואולם מן הדין נראה להקל בדבר משום סברת האחרונים שצמח הגותן עיקר פירותיו בשנה או שנתים הראשונות ומאז פחת והולך – ודאי אינו 'אילן' אלא 'ירק' [ולפי זה דברי רבי מאיר אומרים ב'פלפל שחור' שהוא נותן פירות טובים שנים רבות. אך בדעת הרמב"ם יש אומרים שכל דבר הבא לתבל אין בו ערלה. ואולם משאר פוסקים אין נראה כן] (עפ"י משפטי ארץ ערלה סופ"א. וראה סיקור הענין בידיעון הליכות שדה 106 – הוצאת המכון לחקר החקלאות ע"פ התורה, תמוז תשנ"ז).
עוד בענין זיהוי הפלפל שבתלמוד – ע' רש"י שבת צ. ט"ז יו"ד קח סק"י; חות יאיר קיד. וצ"ב.

'... האי הימלתא דאתי מבי הנדואי – שריא ומברכינן עליה בורא פרי האדמה. לא קשיא, הא ברטיבתא והא ביבישתא'. יש מפרשים שהחילוק בין רטוב ליבש אמור גם לגבי דין 'בישולי נכרים' כמו לגבי ברכה, ולא הותרה ההימלתא (ונגביל (= זינגבר, ג'נג'ד) המרוקח בדבש. עפ"י הערוך) של נכרים אלא ברטוב הנאכל כמו שהוא חי ולא ביבש (ב"ח או"ח רג – עפ"י רש"י כאן).
ויש סוברים שאף יבש מותר מפני שנאכל חי עם לחם ומלח וכל כגון זה נחשב 'נאכל כמו שהוא חי' ואין בו משום בישולי גויים. וחילוק הגמרא אינו אמור אלא לענין ברכה (כן נקט מגן אברהם שם סק"ד עפ"י התוס' והטור ועוד פוסקים).

דף פב

'אמר רב הונא: בן ח' ובן ט'...'. שיטות הראשונים השונות בבאור הסוגיא ובפסק ההלכה – ראה בשאלות ותשובות לסיכום.

'אמר לך רבי יוחנן: מאי שנה או שתיים – סמוך לפירקן'. מרש"י משמע שלרבי יוחנן אין לגרוס במשנה 'לפני' (וכן מפורש בפירוש רבנו יהונתן). והרש"ש כתב לפרש 'לפני' – לפני פירקן שנה, לפני פירקן שתיים. (וכן פירש הר"ד, אלא שגרס במשנה 'קודם שנה וקודם שתיים').

'שאיין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש חוץ מע"ז וגילוי עריות ושפיכות דמים...'. פרטי הלכות בענין מסירות נפש בשלש עבירות חמורות ובשאר עבירות – ע' בסנהדרין עד-עה.

'דתניא רבי אליעזר אומר: אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאדך...'. הנה מצות מסירות נפש על קדוש השם נרמזת דוקא בפסוק זה דואהבת... ונראה שהטעם לכך הוא מפני שהאדם המרבה במחשבות וחשבונות, ימצא תמיד טעמים שייראו לו צודקים מדוע אין לו למסור נפשו למות. על כן אמרה תורה מצוה זו בלשון 'ואהבת' כי האוהב אינו מחשב חשבונות אלא קופץ ומוסר נפשו בטרם יספיקו הרהוריו להטרידו. וזה שהגיע למדרגת אהבת השי"ת מיד הוא מוסר נפשו אליו (מתוך שיחת מוסר כב תשל"ב).

ד. אמר רבי אלעזר: האוכל חלב בזמן הזה צריך שיכתוב לו שיעור, שמא יבא בית דין אחר וירבה בשיעורים, כלומר יפסוק שאין חייבים אלא בכזית גדול, וזה שאכל כזית בינוני פטור מחטאת, ואילמלא היה כותב השיעור היה מביא חטאת שלא כדין ונמצא מביא חולין בעזרה. [אבל להפך, אם יפסוק שחייבים על כזית קטן, אין בהוראה זו כדי לחייבו, כי בשעה שאכל אילו היה יודע שאוכל חלב יתכן ולא היה נמנע שהרי באותה שעה לא היה חיוב על שיעור זה, ואין חיוב חטאת אלא ל'שב מידיעתו'].

כתב הנצי"ב (עפ"י הירושלמי פאה א, חגיגה א) שרבי אלעזר סבר שיעורי עונשין אינם הלכה למשה מסיני אלא מב"ד של יעבץ, אבל לרבי יוחנן שהם הלכה אין צריך לכתוב, שאין חוששים שמא יבוא בית דין אחר וישנה השיעור.

ה. משך הזמן לצרף אכילות, בין באיסורי אכילה ששיעורם בכזית בין ביום הכפורים בכותבת בין בטומאת גויה (לאוכל אכלים טמאים כחצי פרס) – בכדי אכילת פרס (הוא שיעור 'סעודה'); שאם לא שהה מתחילת אכילה ראשונה עד סוף אחרונה יותר משיעור זה – מצטרף, ואם שהה – אין מצטרף.

א. נחלקו תנאים, וכן נחלקו בדבר הפוסקים להלכה, האם 'אכילת פרס' היינו כדי אכילת שלש ביצים (וכן פסק הרמב"ם) או ארבע (וכן נקט רש"י. וכ"פ הטור). והובאו שתי הדעות בשלחן ערוך (ובכף החיים (רח, נג) הביא שדעת השו"ע לדינא כהרמב"ם, שהפרס הוא שלש ביצים. ובמשנ"ב (תריב, ה) נקט למעשה שהוא ספקא דדינא. ובשבט הלוי (ח"ו ס, ב) כתב שלכתחילה ודאי יש לחוש להחמיר אף בדרבנן). למעשה רבו הדעות במשך זמן זה, יש אומרים שהוא כתשע דקות, י"א יותר [עד 15 דקות] וי"א שש-שבע דקות וי"א כשלוש-חמש דקות. [ובאכילת מצוה יש שכתבו להחמיר בשתי דקות].

ב. יש מי שכתב שאם אכל כדי שביעה, אפילו שהה יותר מכדי אכילת פרס – חייב (ע' בשו"ת מחנה חיים ח"ג לט בשם ההתם-סופר). ואין כן דעת שאר אחרונים (ע' מנחת חינוך שיג, ב; שו"ת דובב מישרים ח"א מה).

ואין חילוק אם הפסיק באכילתו סתם או הפסיק רק בשביל שלא יצטרפו האכילות, או אף אם לא הפסיק כלל אלא שאכל מעט מעט באטיות – בכל אלו עם שהה כדי אכילת פרס פטור (עפ"י מנחת שלמה כא, ב; באה"ל תריב, י).

ג. בכל זה יש נפקותא גם בזמן הזה, לענין חולה שמאכילים אותו ביום הכפורים; לכתחילה יש להאכילו פחות מכשיעור חיוב, ורק אם אין די בכך, מאכילים אותו כשיעור (ע"ע להלן פג).
ד. משך הזמן לצירוף שתיה – מחלוקת הפוסקים אם בכדי אכילת פרס או כדי שתיית רביעית.

דפים פ – פא

- קלח. א. מה דין צירוף מיני אכלים ומשקים זה לזה לענין חיוב אכילה ושתייה ביום הכפורים?
ב. מה דינו של מי שאכל ושתייה ביום הכפורים בהעלם אחד, או אכל ועשה מלאכה בהעלם אחד?
ג. מה דינו של האוכל אכילה גסה ביום הכפורים?

א. שנינו: כל האכלים מצטרפים לככותבת. ובכלל זה בשר מצטרף עם מלחו ואעפ"י שהמלח אינו נאכל בפני עצמו (רב פפא). כל המשקים מצטרפים למלא לוגמיו. אכילה ושתייה אין מצטרפים. ציר שעל גבי הירק מצטרף לככותבת מפני שנידון כאוכל ולא כמשקה (ריש לקיש).

שאלות ותשובות לסיכום מסכת יומא

דוקא לענין יום הכפורים, ולא לענין טומאה ונטילת ידים (ע' חולין קכ; תוס' ישנים).
ולענין ברכה אחרונה כגון כחצי זית דבר שברכתו 'בורא נפשות' עם כחצי זית פת;
המגן-אברהם (רי סק"א עפ"י הכנה"ג) נקט שמצטרפים לברכת 'בורא נפשות' כמו לענין אכילת
יום הכפורים. ויש חולקים (ע' במונא בברכות לט). אכילה ושתייה אין מצטרפים לברכה אחרונה
(כ"מ בתוספתא פ"ד ועוד. וכ"ה בפוסקים).

לדברי רב חסדא וריש לקיש, דין זה שהאוכל והשותה אין מצטרפים – שנוי במחלוקת, ולדעת חכמים
החולקים על רבי יהושע, אף דברים שאינם שוים בשיעוריהם מצטרפים [לשיעור הגדול] לחייב עליהם.
ואילו רב נחמן ורבי יוחנן אומרים שהכל מודים כאן לפי שאין דעתו של אדם מתישבת בכך.

א. התורי"ד כתב שלרבי שמעון (בע"ז סח) אין מיני אוכלים מצטרפים לחייב ביוהכ"פ [נהיינו לענין
קרבן, שהרי למלקות אין צריך שיעור לרבי שמעון. ואולם י"ל שביוהכ"פ מודה שאינו לוקה על פחות מככותבת,
כן צדד השפת אמת ריש פרקין].

ב. אכל ושתה כאחת והמשקה נבלע בתוך המאכל שבפיו ומשלימו לכשיעור – יש להסתפק שמא
נחשב כמכשיר את האוכל, כדין ציר שע"ג הירק [ודייסה העשויה מקמח וחלב, יתכן שנחשבת
כתערובת של קמח וחלב בלבד ואין דינה כאוכל גמור, שהמשקה אינו טפל כבציר שע"ג
הירק. וצ"ע] [עפ"י הליכות שלמה ליוהכ"פ ה,ג].

צירוף מינים שונים לענין שאר הלכות שבתורה – נתבאר במעילה יז"ח.

ב. אכל ושתה בהעלם אחד – אינו חייב אלא חטאת אחת (ששם אחד לשניהם). אכל ועשה מלאכה – חייב
שתי חטאות.

ג. אמר ריש לקיש: האוכל אכילה גסה ביום הכפורים – פטור (אשר לא תענה – פרט למזיק).

א. פירשו הראשונים שמדובר באכילה גסה כזו שהוא קץ מלאכול ואוכל בקושי, אבל בלאו הכי
חייב (עפ"י רבנו תם בתוס' פסחים קז: ר"ן שם ועוד).

ויש מי שכתב שלענין יום כפור כיון שאינו תלוי בשם 'אכילה' אלא ב'עינוי', על כן אף
באכילה שאינו נהנה ממנה ואינו קץ בה – פטור (עפ"י כתב סופר או"ח קיא, עפ"י רש"י וטור).
ב. אכילה גסה אסורה מדרבנן (מאירי. וכן מוכח ברמב"ם). ואף בחצי שיעור יש להזהר לכתחילה (פרי
מגדים, מובא במשנה ברורה תריב ס"ק טו).

ג. יש מן האחרונים שסוברים שאין די בהנאת גרון להתחייב באכילת יוהכ"פ [כמו בשאר איסורי
תורה – לרבי יוחנן], אלא צריך גם הנאת מעים (עפ"י מנחת חינוך שיג; חתם סופר או"ח קכז). ויש
חולקים עפ"י הסוגיא בכריתות ז. ע' כתב סופר או"ח קיז; אחיעזר ח"ג סא; אור שמח שביתת עשור; דובב
מישרים ח"א מה וח"ג פח).

ד. אכילה שלא כדרכה; בשאגת אריה (עו) כתב לחייב עליה ביום הכפורים מפני שלא נאמר בו
'אכילה' אלא לשון עינוי. ויש שהקשו וחלקו על כך (ע' נובי"ת או"ח קטו; תוס' רעק"א כריתות ג,ה;
כתב סופר או"ח קיא; שואל ומשיב מהדו"ד ח"א נה. וכן נקטו פוסקי זמננו להלכה – ע' שמירת שבת כהלכתה
לט הערה עה).

נתינת קפסולות בפי הטבעת לצורך חיזוק, אין בה איסור משום התעניית, אלא שיש לאסור
משום גזרת שחיקת סממנים, וכשמצטער הרבה אין לאסור משום זה (ע' אגרות משה או"ח ח"ד
קכא).

קלט. מה דין הזר שאכל תרומה באופנים הבאים?

- א. באכילה גסה.
 - ב. כסיסת שעורים.
 - ג. בלע שזיפים והקיאם ואכלם אחר.
- א. אמר רבי ירמיה אמר ריש לקיש: זר שאכל תרומה אכילה גסה – משלם את הקרן ואינו משלם את החומש (כי יאכל – פרט למזיק).
- יש אומרים שהמזיק את התרומה, מדין תורה פטור מלשלם מכל וכל כדין מזיק את ההקדש, רק מדרבנן משלם קרן (עפ"י תוס' ב"מ צט: ד"ה פרט).
- ב. אמר רבי ירמיה אמר רבי יוחנן: זר שכוסס שעורים של תרומה, משלם את הקרן ואינו משלם את החומש (כי יאכל – פרט למזיק).
- א. כסס חטים של תרומה, או גמע חומץ של תרומה – נחלקו תנאים בירושלמי; חכמים פוטרם מן החומש [אעפ"י שמברכים ברכת 'פרי האדמה', לגבי תרומה מזיק הוא. ראב"ד] ורבי מחייב. ונחלקו בדבר הרמב"ם והראב"ד (תרומות י, ז) להלכה.
 - ב. יש מהראשונים שכתב שהכוסס את השעורה חיה – אינו מברך עליה שאין זה מאכל אדם כלל וכמו שאמרו לענין תרומה שאינה נחשבת אכילה (עפ"י מאירי ברכות לו. ואבודרהם הל' ברכות ד. והגר"א רח סקי"ג) הראה מקורם מכאן. אך אין כן דעת שאר פוסקים [אלא מברך 'האדמה' או 'שהכל'. ע' ב"י ורמ"א שם ד].

- ג. אמר רב שיזבי אמר רבי יוחנן: זר שבלע שזיפים של תרומה והקיאם ואכלם אחר; ראשון משלם קרן וחומש (שאף זו דרך אכילתם), שני אינו משלם אלא דמי עצים לראשון. (רש"י: שהרי קנאם הראשון ונתחייב בתשלומיהם ואינם ראיות עוד אלא להסקה. ואין נראה שהטעם הוא משום שנתחללה באכילת הראשון אלא משום שאינה ראיה לאכילה עוד ואינה שוה אלא כעצים. ויש חולקים. ע' תוס' ישנים; תוס' מנחות סט. משנה למלך תרומות יא, ח).

דף פא

- א. מה דינו של האוכל ושותה ביוהכ"פ אכלים ומשקים שאינם ראויים?
 - ב. מהו המקור לעינוי יוהכ"פ שהוא באזהרה?
 - ג. תוספת יוהכ"פ לפניו ולאחריו – האם ענושים כרת או מוזהרים עליה במלאכה ובעינוי?
 - ד. האם חובה לאכול ולשתות ערב יום הכפורים?
- א. אכל אכלים שאינם ראויים לאכילה ושותה משקים שאינם ראויים לשתיה – פטור. ולכן השותה ציר או מוריים פטור. ודייקו: הא חומץ חייב, כרבי שאמר חומץ משיב את הנפש. דרש רב גידל בר מנשה: אין הלכה כרבי והשותה חומץ פטור [אבל אסור]. ודוקא שתה חומץ חי ומעט, אבל חומץ מזוג או ששתה הרבה – משיב את הנפש.
- להלכה כתבו הפוסקים שהשותה חומץ חי [כשהוא חזק, שמבעבע כשנשפך על הארץ] – פטור. מזוג – חייב. ויש אומרים שאם שתה ממנו הרבה חייב אפילו חי (ערמב"ם שבת עשור ב, ה; או"ח תריב, ט. וע"ע שפת אמת וחדושי הנצי"ב).

אמר רב: כסס פלפלים או זנגביל ביום הכפורים – פטור. ופירושו: ביבשים, אבל אכילת לחים נחשבת דרך אכילה וחייב.

אכל עלי קנים – פטור. לולבי גפנים – חייב. לדברי רבי יצחק מגדלאה, וכן שנו בברייתא כמותו: כל שלבלבו מראש השנה ועד יום הכפורים. ולרב כהנא – כל שלשים יום.

אכלים שאינם ראויים, הגם שפטור עליהם – אסור לאכלם מדרבנן. (משנה ברורה תריב ס"ק טו. והוכיח כן מדברי רב גידל לענין חומץ, שלא כדעת הראב"ה שאין אסור כלל). ואפילו בחצי שיעור יש להזהר לכתחילה (פרי מגדים, מובא במשנ"ב שם). ובשפת אמת כתב על פי משמעות הפוסקים שאכילת אכלים שאינם ראויים אסורה מהתורה (וע"ע בחדושי הנצי"ב).

ב. בברייתא דרשו אזהרה בעיניו מגזרה שוה ממלאכה ('עצם – עצם', ומופנה להידרש. רבינא). מה מלאכה ענש והזהיר אף עיניו ענש והזהיר. [והאוכל ביוהכ"פ לוקה. משנה מכות יג. רמב"ם סנהדרין יט]. דבי רבי ישמעאל שנה ללמוד 'עיניו עיניו' ממאנס נערה המאורסה. רב אחא בר יעקב אמר שהלימוד הוא משבת בראשית (וביוהכ"פ נאמר שבת שבתון). רב פפא אמר: מיוהכ"פ עצמו שנקרא 'שבת' (תשבתו שבתכם) יש ללמוד לענין עיניו שהוא כשבת לעונש ולאזהרה. גם ריש לקיש אינו חולק על כך שהעיניו באזהרה (עפ"י תורי"ד).

ג. תוספת יום הכפורים לשביתה ממלאכה ולעיניו, אינה לא בעונש ולא באזהרה (בעצם היום הזה). [ומכך שהוצרך הכתוב למעט, שמענו ממילא שמוסיפים מחול על הקודש. ובברייתא אחרת דרשו תוספת בכניסתו וביציאתו מוענייתם את נפשותיכם בתשעה לחדש בערב מערב עד ערב... ואידך תנא דרש מהכתוב הזה מצות אכילה בערב יום הכפורים, שנחשבת לו כעיניו].

[אף הנשים נתרבו (מהאורח) לתוספת עיניו, אעפ"י שאין התוספת בעונש ובאזהרה (סוכה כח:). ומכל מקום אמרו (בשבת קמה) שלא למחות ביד הנשים האוכלות ושותות עד שתחשך [באופן ובזמן] שלא ישמעו לנו אם נאמר להן, ועל כן מוטב שיהיו שוגגות ולא מזידות, באיסור זה שאינו מפורש].

ד. דרשו מן הכתוב בתשעה לחדש בערב... שכל האוכל בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי.

יש נוקטים להלכה שדין זה מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא. והתוס' (בר"ה ט:): כתבו שרבי ישמעאל אינו דורש כן ולשיטתו לא נאמרה חובת אכילה בערב יום הכפורים. וכן יש אומרים בדעת הרמב"ם שהשמיט מצות אכילה בעיוהכ"פ מעיקר מקומו (ע' בשו"ת פרי יצחק ח"א ח).

דף פב

קמא. א. מאיזה גיל מחנכים את התינוקות לעיניו מאכילה ביום הכפורים?

ב. מה דינה של עוברת שהריחה דבר מאכל האסור באכילה?

א. מדין תורה אין מענים את התינוקות ביום הכפורים עד שיגדלו ויתחייבו במצוות, אבל מדרבנן מחנכים אותם כדי שיהיו רגילים במצוות. ונחלקו אמוראים מאיזה גיל מתענים וכן נחלקו האם מתענים לשעות בלבד או גם משלימים התענית מדרבנן; –